

Методичні рекомендації щодо здійснення і оформлення діагностичної роботи соціальними педагогами та спеціалістами, що не належать до психологічної служби закладу освіти

Соціально-педагогічна діагностика – вивчення особистісних особливостей та соціально-побутових умов життя дітей, сім'ї, соціального оточення, виявлення позитивних і негативних впливів, проблем, а також умов, необхідних для допомоги.

Проведення діагностики соціальним педагогом в закладі освіти регламентують наступні нормативні документи:

- *Положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України* (Наказ МОН України від 20.04 2001 р. №330), згідно якого: мета діяльності центрів практичної психології і соціальної роботи (методистів, які відповідають за психологічну службу) у даному напрямку полягає у забезпеченні експертизи діагностичних методик, психокорекційних, психотерапевтичних та реабілітаційних технік і технологій, соціологічних та соціально-психологічних опитувальників, що застосовуються в усіх типах загальноосвітніх та інших навчальних закладах системи загальної середньої освіти).
- *Положення про проведення експертизи психологічного та соціологічного інструментарію, що використовується в навчальних закладах району* (Наказ відділу освіти Сквирської районної державної адміністрації від 30.04.10 № 110), згідно якого до компетенцій районної експертної комісії відносяться:
 - експертиза і надання дозволу на проведення соціологічних та соціально-психологічних досліджень у межах одного навчального закладу;
 - рецензування навчально-методичних матеріалів соціально-психологічного змісту, корекційно-розвивальних та просвітницьких програм, які реалізують практичні психологи та соціальні педагоги у навчальному закладі;
 - надання переліку психологічного та соціологічного інструментарію, що використовують у навчальних закладах міста, до експертної комісії центру практичної психології і соціальної роботи обласного інституту післядипломної педагогічної освіти за формою встановленого зразка.

Реалізуючи діагностичну функцію, педагогічний працівник керується в своїй діяльності наступними вимогами:

- дотримуватися загальних технологічних вимог (визначення мети, вибір найбільш ефективного діагностичного інструментарію, статистична обробка, якісний аналіз даних та ін.);
- дотримуватися етичних норм;
- захищати інтереси учня: дотримуватися принципу добровільності при обстеженні;
- повідомляти мету вивчення;
- інформувати учня про те, хто буде ознайомлений з отриманими даними;

- знайомити його з результатами дослідження, надавати можливість деякої корекції результатів з педагогічною метою;
- бути професійно компетентним: знати теоретичні основи методик, що використовуються для діагностики;
- вести банк методик;
- дотримуватися професійної етики (зберігати конфіденційність результатів, не допускати непрофесіоналів до впровадження методик тощо).

Соціальний педагог може самостійно виконувати діагностичні операції, а може залучати інших спеціалістів, використовуючи їх результати в своїй роботі.

Заступник з виховної роботи, класний керівник, може бути спеціалістом-користувачем соціологічних методик і повинен ознайомитись із рядом вимог:

1. Не допускати проведення тренінгів, обстежень та опитувань всіх учасників навчально-виховного процесу представниками сторонніх організацій без надання дозволу керівником, який відповідає за діяльність психологічної служби системи освіти Сквирського району відповідно до Положення про експертизу психологічного і соціального інструментарію, затвердженого наказом МОНУ №330 від 20.04.2001 р.
2. Заздалегідь подати до експертної комісії районного, методичного кабінету відділу освіти соціологічний інструментарій для здійснення експертизи і отримання дозволу на проведення соціологічних та соціально-психологічних досліджень у межах одного навчального закладу.
3. При отриманні доступу до соціологічних методик автоматично взяти на себе зобов'язання про дотримання всіх вимог професійної етики.
4. Дотримуватись всіх етичних норм під час проведення обстеження стосовно досліджуваного та третіх осіб. Користувач методик, як і працівник психологічної служби, не має права зловживати довірою і повинен попередити досліджуваного щодо подальшого використання інформації.

Етапи опитування

1. Постановка проблеми, визначення мети та завдань, робочої гіпотези, строків.
2. Визначення вибірки.
3. Підбір інструментарію.
4. Збір інформації (опитування).
5. Обробка і аналіз даних.
6. Звіт (інтерпретація даних, формулювання висновків, оформлення звіту, розробка пропозицій);
7. Оприлюднення результатів опитування.

Вимоги до інструментарію

Структура анкети

Для отримання якісної психологічної інформації необхідно дотримуватися певних правил під час складання анкет.

Анкета повинна бути складена так, щоб у процесі її заповнення домогтися від респондентів трьох важливих моментів: адаптації респондента до завдань дослідження; досягнення поставленого основного завдання, тобто одержання достовірних відповідей на основні питання досліджуваної проблеми; зняття (усунення) психологічного навантаження, пов'язаного із заповненням анкети.

Назва анкети повинна мати коротку і лаконічну назву, яка відбиває тему (проблему) опитування.

Сама анкета, зазвичай, складається з таких частин:

1. **Вступна частина.** Вона містить звернення до респондента, який роз'яснює мету опитування, вказівку щодо правил заповнення, вказує на адресата та характер використання результатів, підкреслює анонімність, роз'яснює спосіб заповнення анкети (інструкція: обвести кружечком, підкреслити та ін.), а також висловлюється подяка (іноді в кінці анкети) за участь в анкетуванні. Завдання цієї частини якого зацікавити респондентів темою дослідження і довести важливість їх відповідей, а відтак сформулювати установку на активну співучасть у проведенні опитування і щирість відповідей.
2. **Особисті дані.** В цій частині респондента просять повідомити про себе деякі дані (наприклад, стать, вік, рівень освіти, місце роботи, проживання, сімейний стан, кількість дітей тощо.). Вибір інших питань для особистих даних обумовлений завданнями анкетування.
3. **Основні питання.** Їх не повинно бути багато (на все опитування не більше 15-25). Вони повинні бути сформульовані відповідним чином.

Види запитань

За формою питання діляться на відкриті та закриті.

Відкриті питання припускають вільні відповіді, не містять можливих варіантів відповідей. Вони зустрічаються значно рідше закритих. Готові відповіді в них не передбачаються. Респондент відповідає на такі запитання на власний розсуд. У порівнянні з закритими, інформація виходить докладніша (це їх плюс), але обробка та інтерпретація утруднені, неоднозначні, що перешкоджає порівняти відповіді різних досліджуваних. Також такі анкети вимагають більшого часу виконання.

Закриті питання передбачають готові варіанти відповідей. Безсумнівною перевагою закритих питань є одноманітність відповідей та відносна легкість обробки даних, а недоліком – менш точна інтерпретація, наближений варіант відповіді, відсутність необхідного варіанти відповіді. В даному випадку є вихід у використанні напівзакритих питань.

У випадку закритих питань від респондента вимагається вибрати одну відповідь, що відповідає його думці. Може бути з двох (так / ні; згодний / не

згодний), із трьох варіантів відповідей (так / в половині випадків / ні), з п'яти (завжди / здебільшого / в половині випадків / рідко / ніколи) тощо.

Запитання напівзакритого типу ґрунтуються на додаванні до списку відповідей фрази: «Вкажіть інші види занять». Запитання дає можливість не лише вказати варіанти відповідей, які наводяться в анкеті, але й висловити щось своє.

Запитання-меню пропонує респонденту вибрати будь-яке поєднання варіантів запропонованих відповідей.

Шкальні запитання – відповідь на це запитання дається у вигляді шкали, в якій потрібно відзначити той або інший показник.

Дихотомічні запитання – такі, що передбачають відповідь: «Так-ні».

Вимоги до формулювання питань:

Якщо не враховувати особливостей формулювання запитань в анкеті, то можна одержати помилкові результати, тому, формулюючи питання потрібно пам'ятати, що:

- питання повинні бути зрозумілі для досліджуваної категорії людей;
- питання мають бути лаконічні (11-13 слів є межею сприйняття фрази без істотного викривлення її основного змісту);
- мають виключати двозначність у розумінні;
- не повинні дратувати чи принижувати гідності;
- мають бути добре і чітко надруковані;
- набір відповідей повинен містити усі можливі варіанти на поставлене запитання;
- важливо, щоб інтерес до предмету опитування не спадав, а поступово підвищувався, тому складніші за змістом (і розумінням) запитання треба ставити за більш простими;
- перше запитання не повинно бути ні дискусійним, ні насторожуючим, воно може бути нейтральним;
- важкі запитання доцільно вмістити в середині анкети, щоб респондент «включився» в тему;
- з мірою заглиблення у питання їх складність збільшується і всередині анкети досягає апогею, а відтак зменшується, оскільки люди стомлюються;
- для зняття психологічного напруження і фізичної втоми у кінці анкети можуть використовуватися малюнки чи питання, які спроможні розвеселити респондентів тощо.
- запитання повинні відповідати логічним вимогам: спочатку мова повинна йти про встановлення того чи іншого факту, події, а потім вже про його оцінку.
- мова анкети повинна бути простою і загальнодоступною;
- бажано включати в анкети контрольні питання, які сигналізують про правдивість, логічність відповідей.

Процедура проведення

Для успішності анкетування велике значення мають нормальне самопочуття досліджуваного, певний інтерес і відсутність упередженості, довіра до того, хто проводить опитування.

Важливою є також вступна бесіда під час якої учням повідомляють актуальність даного питання, мету вивчення, мотивують до відвертих відповідей та інформують учнів про те, хто буде ознайомлений з отриманими даними.

За часом опитування не повинно тривати більше 30-40 хвилин (за цей час опрацьовується 25-30 запитань), оскільки респондент втомлюється, і останні запитання залишаються зазвичай без повноцінних відповідей

Оформлення

Одержані в ході соціологічного дослідження (спостереження тощо) дані підлягають інтерпретації. Одержану первинну соціологічну інформацію треба узагальнити, проаналізувати, науково пояснити, згрупувати одержані дані, скласти таблиці, графіки, діаграми і т. д. Тобто скласти підсумковий документ аналізу соціологічної інформації.

Підсумковий документ аналізу соціологічної інформації - це вид звітності про хід і результати соціологічних досліджень. У практичній діяльності соціальні педагоги використовують такі підсумкові документи соціологічного дослідження: інформацію, звіт, аналітичну довідку.

Структура звітнього документу:

1. Вступ

- актуальність, теоретична та прикладна значимість дослідження;
- на чий запит здійснюється діагностика (адміністрації, класного керівника, відділу освіти тощо);
- мета, завдання;
- діагностичні методики, що використовувались (їх назва, автор, джерело, номер протоколу районної експертної комісії який дозволяє використовувати дані методики, короткий опис методики);
- коли, в яких класах, проводилось опитування;
- кількісний віковий і статевий склад респондентів.

2. Основна частина

- результати дослідження;
- аналіз цифрового матеріалу;
- закономірності;
- таблиці, графіки, діаграми;
- коментарі з приводу міркувань стосовно основної частини звіту, погляди інших дослідників на ті ж соціальні явища;

3. Заключна частина

- основні висновки в яких коротко описуються вагомі результати дослідження, не дублюючи тих, що вже представлялися в основній частині;
- шляхи розв'язання проблеми;
- рекомендації;
- бібліографія (алфавітний список авторів та робіт, які використовувалися при написанні звіту);
- додатки: таблиці, ілюстрації, методики, які використовувалися під час дослідження.

Використана література:

1. Колесова Г.В., Методичні рекомендації щодо здійснення та оформлення діагностичної роботи соціальним педагогом закладу освіти slavmmc.at.ua/Kolesova/metod_rek_soc_ped.doc
2. Методичні рекомендації до заповнення “Індивідуальної соціально-педагогічної та психологічної картки учня”. Видання 2-е, доповнене. Ставище, 2006. – с.120. (Серія 2 “Практична психологія” № 1 (5), 2006 р.)
3. Олійник С.В. Технологія проведення соціологічного дослідження. (План-конспект заняття) http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=192

28.11.11

Підготувала
Левчук С.С. методист
Сквирського РМК